

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ДОКУЧИНА Тетяна Олександрівна

УДК 376.2-056.36(043.3)

**СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІЙ
РОБОТІ З РОЗУМОВО ВІДСТАЛИМИ ДІТЬМИ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

13.00.03 – корекційна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Миронова Світлана Петрівна,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка,
завідувач кафедри корекційної педагогіки
та інклюзивної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Бондар Віталій Іванович,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, директор навчально-методичного
центру освітньої інтеграції, м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Липа Володимир Олександрович,
Донбаський державний педагогічний університет,
завідувач кафедри корекційної педагогіки,
м. Слов'янськ.

Захист відбудеться 22 січня 2014 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.14 в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9)

Автореферат розісланий 20 грудня 2013 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

С. В. Федоренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна стратегія розвитку корекційної освіти в Україні передбачає орієнтацію на особистість учня згідно з основними положеннями Закону України “Про освіту”, Державної програми “Освіта”, Національної доктрини розвитку освіти. Результатом навчально-виховної діяльності має стати успішна особистість учня, який здатний реалізувати свої потенційні можливості у самостійному житті. Реалізація цього завдання у практиці корекційної освіти безпосередньо залежить від організації навчально-виховного процесу, що передбачає єдність навчання, виховання, розвитку та корекції.

Згідно “Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку” одним із основних завдань спеціальної школи є “розвиток природних здібностей і обдарувань, творчого мислення вихованців, формування соціально адаптованої особистості”. Спеціальна школа має створювати усі необхідні умови, за яких кожна дитина з особливостями психофізичного розвитку могла б розкрити свої здібності, сформуватись як самодостатня особистість.

Сприяння розвитку здібностей учнів є основною ідеєю особистісно-орієнтованого підходу, що лежить в основі новітньої системи освіти, в якій учень є суб’єктом навчальної діяльності та повноцінним учасником навчального процесу. Відповідно завданням педагогів повинно стати не стільки насичення учнів знаннями, скільки формування бажання та вміння навчатися, розвивати власні здібності, а також реалізовувати свої прагнення та можливості. Ще більш актуальним це завдання є для розумово відсталих учнів, оскільки вони не прагнуть до здобуття навчальних досягнень, є пізнавально-пасивними. Подолати ці проблеми можна впроваджуючи нові форми та методи роботи, які б стимулювали розумово відсталих учнів до активності та досягнення успіху. Ефективним для цього є використання ситуації успіху, що створює умови досягнення успіху та сприяє формуванню бажання його досягати, оскільки успішність самореалізації розумово відсталих учнів у подальшому самостійному житті значною мірою залежить від бажання та прагнення досягати успіху у будь-яких своїх починаннях. Тому важливо стимулювати розумово відсталих учнів до успіху у навчально-виховній діяльності з метою формування у них бажання його досягати.

У вітчизняній та зарубіжній педагогіці і психології розглядались різні аспекти стимулювання учнів до активності та досягнення успіху у навчально-виховній діяльності. Зокрема, сутність та зміст успіху досліджували А. Белкін, І. Бех, В. Джеймс, Ю. Ільїна, О. Романовський та ін., мотивацію досягнення успіху – С. Занюк, Н. Ліфарєва, Л. Столяренко та ін., створення ситуацій успіху у навчально-виховному процесі – А. Белкін, А. Лопатін, О. Максимова, Л. Ткачук, В. Шаталов та ін., методи стимулювання у навчально-виховній діяльності та їх вплив на формування мотивації навчання – Ю. Бабанський, С. Максимюк, С. Мартиненко, М. Фіцула та ін., стимулюючий вплив оцінки на мотивацію навчання та досягнення успіху – Ш. Амонашвілі, К. Делікатний, Л. Назарець та ін.

У корекційній педагогіці та спеціальній психології вивчались лише окремі аспекти вищезазначеної проблеми. Так, А. Белкін, В. Бондар, О. Гаврилов,

І. Єременко, М. Кот, В. Липа, М. Матвеева, С. Миронова, Н. Морозова, І. Подласий, А. Смірнова, М. Хоружа та ін. розглядали особливості стимулювання розумово відсталих учнів у начально-виховній діяльності. В. Бондар, А. Корнієнко, Н. Стадненко, І. Ужченко, І. Ушакова та ін. досліджували ставлення розумово відсталих учнів до навчання і провідні мотиви навчальної діяльності. Ж. Намазбаєва вивчала самооцінку та рівень домагань розумово відсталих учнів у результаті переживання ними ситуацій успіху та невдач. В. Синьов описував умови забезпечення успіху розумово відсталим учням при виконанні завдань, що відповідають за рівнем труднощів зоні найближчого розвитку. Т. Жук досліджувала ставлення розумово відсталих учнів до оцінки як засобу стимулювання. Однак проблема створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими школярами не була предметом спеціальних досліджень.

Актуальність та недостатнє вивчення цієї проблеми у корекційній педагогіці обумовили вибір теми дослідження: **“Створення ситуації успіху в навчально-виховній роботі з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно з науково-тематичним планом кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка і відповідає науково-дослідній темі “Психолого-педагогічне забезпечення корекційної роботи з дітьми, що мають вади психофізичного розвитку” (номер державної реєстрації 0111U006288). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 7, від 31 серпня 2010 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6, від 28 вересня 2010 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічні умови створення ситуації успіху у навчанні та вихованні розумово відсталих учнів молодших класів.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми створення ситуації успіху у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі, узагальнити методи формування позитивного ставлення до успіху.

2. З'ясувати стан проблеми створення ситуації успіху та стимулювання учнів до його досягнення в практиці сучасної корекційної освіти.

3. Обґрунтувати та дослідити типи ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності учнів молодших класів як основу створення ситуації успіху.

4. Апробувати педагогічні умови створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів.

Об'єкт дослідження – навчально-виховний процес у молодших класах шкіл для дітей з вадами розумового розвитку.

Предмет дослідження – педагогічні умови створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концепція особистісно-орієнтованого навчання та виховання (І. Бех, С. Максимюк, О. Пехота,

В. Сухомлинський та ін.), теоретичні положення гуманістичної педагогіки (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Френе та ін.), концептуальні положення педагогічної технології створення ситуації успіху (А. Белкін), теоретичні положення мотивації досягнення успіху (С. Занюк, Л. Столяренко, Х. Хекхаузен та ін.), теорія ставлення (І. Бех, Б. Ломов, В. Мясіщев та ін.), положення теорії взаємозв'язку навчання та виховання з опорою на зону найближчого розвитку (Л. Виготський, В. Бондар, І. Єременко, С. Миронова, В. Синьов та ін.); теорія корекційної роботи у навчальному процесі (О. Граборов, І. Єременко, В. Синьов, С. Миронова, О. Хохліна), основні положення Закону України “Про освіту”, Державної програми “Освіта” (Україна ХХІ століття), “Національної доктрини розвитку освіти”, “Програми національного виховання дітей та молоді в Україні”.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури, шкільної документації з метою з'ясування стану досліджуваної проблеми в теорії та практиці.

емпіричні: констатувальний та формувальний експерименти, бесіда, анкетування, цілеспрямоване спостереження, аналіз та систематизація відомостей з метою визначення типів ставлення до успіху та педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховному процесі.

методи обробки даних: кількісний і якісний аналіз одержаних даних експериментального дослідження; методи статистики.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

вперше:

– обґрунтовано поняття “ставлення до успіху” учнів з вадами інтелекту у навчально-виховній діяльності;

– визначено та досліджено типи ставлення до успіху молодших школярів з вадами інтелекту;

– розроблено та апробовано педагогічні умови створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями;

– обґрунтовано необхідність урахування типів ставлення до успіху розумово відсталих учнів у навчально-виховній діяльності спеціальної школи;

уточнено: методи стимулювання та особливості їх використання у роботі з розумово відсталими учнями молодшого шкільного віку з урахуванням їхніх індивідуально-психологічних особливостей;

подальшого розвитку набули зміст та методи корекційної роботи, спрямованої на підвищення рівня успішності та самореалізації розумово відсталих учнів.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у розробці педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку, які можуть використовуватись при вдосконаленні існуючих та розробці нових програм позакласної виховної роботи в молодших класах спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів; педагогами спеціальних шкіл з метою підвищення ефективності навчально-виховної роботи з учнями молодших класів. Результати

дисертаційного дослідження можуть бути використані у підготовці та перепідготовці педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах та інститутах післядипломної освіти за напрямком “Корекційна освіта. Олігофренопедагогіка” при викладанні таких дисциплін: “Корекційна психопедагогіка”, “Основи теорії та методики виховної роботи”, “Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності”.

Результати дослідження було впроваджено у навчально-виховний процес Солобківецької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I-II ступеня Хмельницької області (довідка № 01-10/26 від 17.04.2013 р.), Хотинської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 1 Чернівецької області (довідка № 180 від 23.04.2013 р.), Великолюбінської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату Львівської області (довідка № 194 від 11.04.2013 р.), Бориславської спеціальної школи-інтернату I-III ступенів Львівської області (довідка № 78/1 від 09.04.2013 р.), Староприлуцької спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату Вінницької області (довідка № 55 від 04.04.2013 р.), Кам'янець-Подільської спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 з поглибленим вивченням німецької мови Хмельницької області (довідка № 01-14/16а від 23.01.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних досліджень. У навчально-методичному посібнику [1] автору належить розділ “Створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими учнями в умовах інклюзивного навчання”. Права співавторів не порушено.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на *Міжнародних науково-практичних конференціях*: «Ключові въпроси в съвременната наука – 2013» (Болгарія, 2013), “Психолого-медико-педагогічний супровід соціалізації осіб з особливими освітніми потребами в сучасних умовах розвитку суспільства” (Луганськ, 2011), “Корекційна освіта: історія, сучасність та перспективи розвитку” (Кам'янець-Подільський, 2011-2012); *Всеукраїнських науково-практичних конференціях*: “Інклюзивна освіта на сучасному етапі становлення школи інноваційного типу” (Сімферополь, 2011), “Науково-теоретичні та методичні засоби особистісно-зорієнтованого навчання та виховання дітей з особливими потребами” (Хотин, 2011); наукових конференціях молодих учених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, 2011-2012), звітних наукових конференціях викладачів та аспірантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, 2011-2013); на засіданнях кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Матеріали дисертаційного дослідження представлено в 12 публікаціях, з яких – 1 навчально-методичний посібник (у співавторстві), 5 одноосібних статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, 2 статті опубліковано у закордонних періодичних виданнях, з них 1 – у фаховому.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (217 найменувань), додатків (16 сторінок). У роботі вміщено 18 таблиць. Загальний обсяг дисертації – 214 сторінок, з них – 177 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначенні мета, завдання, об'єкт, предмет, методи та теоретико-методологічні основи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження та кількість публікацій; подано структуру дисертації.

У першому розділі – **“Теоретичний аналіз проблеми створення ситуації успіху у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі”** – здійснено теоретичний аналіз проблеми створення ситуації успіху та стимулювання учнів до його досягнення у процесі навчання та виховання з метою формування позитивного ставлення до успіху, висвітлено концептуальні засади.

Успішність навчально-виховної діяльності значною мірою залежить від активності учнів, спрямованої на досягнення в ній успіху. Проблему стимулювання учнів до досягнення успіху у навчально-виховній діяльності у загальній педагогіці вивчали А. Алексюк, Ю. Бабанський, С. Баранов, І. Зайченко, Л. Столяренко, А. Кузьмінський, С. Максимюк, І. Подласий, М. Фіцула, М. Ярмаченко та ін. Аналіз літературних джерел дозволив виділити методи та засоби стимулювання учнів до досягнення успіху у навчально-виховній діяльності.

У науці склались різні підходи до визначення успіху. Зокрема, успіх розглядається як: позитивний наслідок роботи; досягнення, удача; комплекс уявлень, суспільних вимог щодо досягнень, які оцінюються як високі, престижні у суспільстві; діяльність, яка приводить суб'єкт діяльності до бажаного результату; переживання стану радості від того, що результат діяльності збігся з її очікуваннями, або перевершив їх (А. Белкін, І. Бех, В. Глассер, В. Вербець, С. Занюк, Ю. Ільїна, В. Калошин, Т. Колеснікова, Н. Ліфарева, А. Лопатін, О. Максимова, Е. Натанзон, О. Пехота, Л. Ткачук та ін.).

Важливою умовою розвитку успішної особистості учня, який прагне та досягає успіху у своїх починаннях, є формування позитивного ставлення до успіху. У дослідженні ставлення до успіху розглядаємо як внутрішню позицію до своїх досягнень, що виявляється у бажанні досягати успіху, стимулює до активності та виражається у діях, вчинках учнів.

Якісну характеристику ставлення до успіху визначають внутрішні чинники (мотивація досягнення успіху, самооцінка, рівень домагань, воля, ставлення до навчання, оцінки та індивідуально-психологічні особливості учнів), що впливають на досягнення успіху учнями у навчально-виховній діяльності (В. Джеймс, М. Дригус, І. Єгоров, С. Занюк, О. Максимова, М. Мурачковський, Л. Проколієнко, Л. Рувінський, Л. Столяренко та ін.). Формування ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності залежать від зовнішніх чинників, тобто діяльності педагога, спрямованої на створення відповідних умов. Ефективній реалізації цього завдання сприяє використання ідей педагогіки успіху (А. Белкін, В. Глассер, А. Макаренко, О. Романовський, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Френе та ін.).

Детальним вивченням успіху у навчально-виховній діяльності займався А. Белкін, який розробив технологію “Створення ситуації успіху”. Вчений

розглядає ситуацію успіху як “цілеспрямоване, організоване поєднання умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому”. А. Белкін виділяє декілька груп дітей на основі їхнього ставлення до навчання, відповідності отриманого результату витраченим зусиллям та характеру очікування: “Надійні”, “Впевнені”, “Невпевнені” та “Зневірені”. Відповідно до особливостей кожної групи розроблені прийоми створення ситуації успіху для учнів.

Аналіз літературних джерел свідчить, що ситуація успіху у навчально-виховній діяльності реалізується поєднанням таких основних умов: педагогічно грамотним відбором змісту освіти; раціональним вибором форм, способів, засобів організації та здійснення навчально-виховної діяльності; використання методів стимулювання; доброзичливим ставленням педагога, вірою в оптимістичну перспективу розвитку учня (І. Ларіонова, Л. Смірнова, В. Ястребов та ін.). Розглядаються різні підходи до вибору шляхів створення ситуації успіху, зокрема: створення відповідної атмосфери, обстановки, яка б стимулювала учнів до досягнення успіху, використання диференційованих завдань та допомоги учням, різних методів стимулювання, оцінки (П. Автомонов, Ю. Бабанський, В. Калошин, Г. Костюк, Е. Натанзон та ін.).

У корекційній педагогіці та спеціальній психології розглянуто лише окремі аспекти досліджуваної проблеми (А. Белкін, В. Бондар, О. Гаврилов, І. Єременко, Т. Жук, М. Кот, В. Липа, М. Матвеева, С. Миронова, Н. Морозова, Ж. Намазбаєва, І. Подласий, В. Синьов, А. Смірнова, Н. Стадненко, І. Ушакова, М. Хоружа та ін.). У роботі з розумово відсталими учнями використовуються методи та засоби стимулювання загальної педагогіки, які мають корекційну спрямованість, що обумовлено особливостями психофізичного розвитку дітей. Проте їх застосування переважно спрямоване на формування позитивного ставлення до навчання та пізнавального інтересу, а не позитивного ставлення до успіху. Проблема створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими учнями з метою формування позитивного ставлення до успіху цілісно не вивчалась. Усе це створює підстави для подальшого детального дослідження різних аспектів формування позитивного ставлення до успіху, серед яких важливими є умови створення ситуації успіху у навчально-виховному процесі; особливості запровадження цієї технології у роботі з розумово відсталими школярами.

У другому розділі – “Дослідження ставлення до успіху розумово відсталих учнів молодших класів у навчально-виховній діяльності” – представлено методичку констатувального дослідження, за результатами якого проаналізовано стан проблеми створення ситуації успіху й стимулювання до його досягнення у практиці спеціальної школи та визначено типи ставлення до успіху молодших школярів.

Констатувальний експеримент проводився протягом 2011-2012 н.р. У дослідженні брало участь 140 учнів з вадами інтелекту та 126 школярів з нормальним розвитком (2-4-х класів), а також 36 педагогів спеціальних шкіл.

Створення ситуації успіху залежить від ставлення учнів до нього, тому вивчалось ставлення до успіху молодших школярів. Для цього нами

використовувались психологічні та педагогічні методики, зокрема: методика оцінки рівня домагань Хоппе, методика вивчення навчальної мотивації М. Гінзбург, методика дослідження ставлення до оцінки Т. Жук, адаптовані за обсягом, процедурою та особливостями проведення до розумово відсталих дітей та завдань дослідження; бесіди з учнями та спостереження за їхньою діяльністю. Ставлення до успіху визначалось за такими критеріями та показниками: усвідомленість власних успіхів (розуміння сутності успіху, вибір адекватних шляхів його досягнення); мотивація досягнення успіху (переважання мотивів досягнення успіху чи уникнення невдачі); ставлення учнів до навчання (модальність, активність, стійкість, усвідомленість); провідні мотиви навчання (навчальні, соціальні, ігрові, зовнішні, оцінні); ставлення до оцінки (модальність, усвідомленість сутності та значення, емоційні реакції на оцінки); особливості діяльності учнів, спрямованої на досягнення успіху у навчально-виховному процесі (активність, цілеспрямованість, інтерес до навчальної діяльності, рівень докладання зусиль для досягнення мети, наполегливість, навчальна успішність).

У корекційній педагогіці та спеціальній психології не описана типологія ставлення до успіху, тому для констатувального експерименту на основі зазначених критеріїв і показників було розроблено варіанти типів ставлення до успіху учнів молодших класів. В основу визначення типів ставлення до успіху було покладено окремі параметри ставлення за Б. Ломовим та характеристики емоційно-ціннісного компоненту навчальної діяльності. Зокрема такі: модальність, активність, стійкість, усвідомленість. Відповідно до цих параметрів за результатами дослідження було виокремлено типи ставлення до успіху: виразно позитивне, зацікавлене, недостатньо виразно позитивне, байдуже.

Виразно позитивне – учні усвідомлюють власні успіхи, розуміють сутність успіху та адекватно обирають шляхи його досягнення. У них переважають мотиви досягнення успіху. Ставлення до навчання виразно позитивне, дієве, вони усвідомлюють його значення та розуміють сутність, переважають навчальні мотиви. Ставлення до оцінок позитивне, учні усвідомлюють їх сутність та адекватно на них реагують. У цілому учні з цим типом ставлення є активними, цілеспрямованими, проявляють інтерес до навчальної діяльності, докладають достатньо зусиль для досягнення успіху. Навчальна успішність відповідає високому або достатньому рівням. Виразно позитивне ставлення до успіху було виявлено у 2,86% розумово відсталих учнів та у 38,09% учнів з нормальним розвитком.

Зацікавлене – учні в цілому усвідомлюють власні успіхи, розуміють сутність успіху, але не завжди обирають адекватні шляхи його досягнення. У них переважають мотиви досягнення успіху. Ставлення до навчання позитивне, проте недостатньо дієве. Ці учні недостатньо усвідомлюють його значення та сутність. Мотиви навчання є соціальними та навчальними. Ставлення до оцінок позитивне, проте в цілому вони недостатньо усвідомлюють їх значення та сутність, а також не завжди адекватно на них реагують. Ці учні є достатньо активними, цілеспрямованими, проявляють інтерес до навчальної діяльності, проте не завжди докладають достатньо зусиль для досягнення успіху. Навчальна успішність у

загальному відповідає достатньому рівню. Зацікавлене ставлення до успіху було виявлено у 17,86% учнів з порушеним та у 29,37% учнів з нормальним інтелектом.

Недостатньо виразно позитивне – учні частково усвідомлюють власні успіхи, сутність успіху та не завжди обирають адекватні шляхи для його досягнення. Для них є характерним ситуативне переважання мотивів досягнення успіху та уникнення невдачі, або переважання мотивів уникнення невдачі. Ставлення до навчання є недостатньо виразно позитивним, мало дієвим або негативним. Провідними мотивами навчання є оцінні та ігрові. Ставлення до оцінок в цілому позитивне, проте вони частково усвідомлюють їх значення та сутність, а також не завжди проявляють адекватні реакції на оцінки. У них спостерігається низька активність та цілеспрямованість, інтерес до навчальної діяльності є епізодичним, вони докладають мало зусиль для досягнення успіху. Навчальна успішність є середньою. Недостатньо виразно позитивне ставлення до успіху спостерігалось у 42,14% розумово відсталих учнів та у 24,60% учнів з нормальним інтелектом.

Байдуже – учні не усвідомлюють сутності успіху та шляхів його досягнення. У них переважають мотиви уникнення невдачі. Ставлення до навчання є байдужим або негативним та пасивним, учні не усвідомлюють його значення та сутності. Провідними мотивами навчання є ігрові та зовнішні. У цих учнів байдуже або негативне ставлення до оцінки, вони не усвідомлюють її сутності та значення, емоційні реакції на оцінки не виразні. Активність у навчальній діяльності є низькою, учні не цілеспрямовані, не проявляють інтерес до навчальної діяльності та не докладають зусиль для досягнення успіху. Навчальна успішність низька, характерні оцінки середнього та низького рівнів. Байдуже ставлення до успіху спостерігалось у 37,14% учнів з розумовою відсталістю та у 7,94% учнів з нормальним розвитком.

Порівняльний аналіз результатів дослідження ставлення до успіху у навчально-виховній діяльності розумово відсталих та учнів з нормальним інтелектом представлений у табл. 1.

Таблиця 1

Типи ставлення до успіху учнів з розумовою відсталістю та нормальним розвитком у навчально-виховній діяльності (у %)

Типи ставлення до успіху	Склад досліджуваних	
	Учні з розумовою відсталістю	Учні з нормальним розвитком
Виразно позитивне	2,86	38,09
Зацікавлене	17,86	29,37
Недостатньо виразно позитивне	42,14	24,60
Байдуже	37,14	7,94

Аналіз результатів дослідження ставлення до успіху учнів з порушеним та нормальним інтелектом засвідчив, що у розумово відсталих учнів недостатньо сформоване усвідомлення сутності успіху та шляхів його досягнення, спостерігається тенденція до переважання мотивів уникнення невдачі, на відміну

від учнів з нормальним інтелектом. Також вони недостатньо усвідомлюють сутність та значення навчання, що негативно впливає на формування мотивів навчальної діяльності та пізнавального інтересу. Знання розумово відсталих учнів про значення оцінки та критерії оцінювання є поверхневими, що не сприяє формуванню свідомого ставлення до власних досягнень. Виявлені особливості ставлення розумово відсталих учнів до успіху у навчально-виховній діяльності обумовлені порушеннями інтелектуального розвитку досліджуваних.

Якісний аналіз шкільної документації (навчальних програм, програм позакласної виховної роботи, календарних планів) показав відсутність послідовності та систематичності змісту матеріалу, спрямованого на формування позитивного ставлення до успіху та стимулювання учнів до його досягнення. Результати анкетування засвідчили, що вчителі початкових класів спеціальних шкіл використовують різні методи, засоби та прийоми стимулювання з метою зацікавлення учнів, формування мотивації навчання. Проте практично не використовують прийоми створення ситуації успіху з метою забезпечення успіху учнями та формування бажання його досягати. Близько 75% педагогів не володіють для цього необхідними знаннями. Узагальненні результати одержаних відомостей свідчать, що у практиці роботи спеціальної школи недостатньо уваги приділяється створенню спеціальних умов для досягнення успіху учнями у навчально-виховній діяльності, відсутній диференційований та індивідуальний підхід щодо формування позитивного ставлення до успіху.

Отримані результати дослідження підтверджують необхідність проведення спеціальної роботи з формування позитивного ставлення до успіху розумово відсталих учнів молодших класів, що обумовило розробку та запровадження у практику спеціальних шкіл педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховному процесі.

У третьому розділі **“Створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів”** – представлено методику формувального експерименту, теоретичне обґрунтування педагогічних умов створення ситуації успіху; результати їх апробації.

Теоретико-практичною основою формувального експерименту були праці А. Белкіна, Г. Дульнєва, І. Єременка, І. Ларіонової, А. Лопатіна, О. Максимової, С. Миронової, В. Синьова, Л. Ткачук, Ф. Шаталова, В. Ястребова та ін. В основу формувального експерименту, окрім традиційних принципів спеціальної дидактики (О. Граборов, Г. Дульнєв, І. Єременко, В. Синьов, С. Миронова та ін.), виховання (В. Бондар, А. Висоцька, І. Єременко, В. Липа та ін.), було покладено принципи педагогіки успіху, зокрема: гуманістична спрямованість навчання; співробітництво; позитивний виховний вплив; поєднання ситуації успіху та невдачі (А. Белкін, О. Романовський, В. Шаталов та ін.).

Формувальний експеримент проводився протягом 2012-2013 н.р. на базі Бориславської, Великолюбінської, Солобківецької, Староприлуцької та Хотинської спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Усього дослідженням було охоплено 70 учнів (36 – експериментальна та 34 – контрольна група) 3-х класів з діагнозом розумова відсталість легкого ступеня.

Методика формувального експерименту включала в себе цільовий, змістовий, процесуальний та оцінний компоненти, що в свою чергу відображають етапи її проведення. Відповідно до *цільового* компоненту передбачалось формування позитивного ставлення до успіху у молодших школярів з розумовою відсталістю. *Змістовий* компонент методики, представлений у 1-й умові, являє собою зміст конкретних прийомів створення ситуації успіху, адаптованих до завдань дослідження та типів ставлення до успіху розумово відсталих учнів. Методика проведення формувального експерименту передбачала одночасну роботу у трьох напрямках: з учнями, педагогічним персоналом та батьками. Відповідно *процесуальним* компонентом виступають методи та форми роботи з розумово відсталими учнями, у структурі яких здійснювалась реалізація прийомів створення ситуації успіху під час уроків та в позаурочний час (2 і 3 умови); різні прийоми, методи, форми роботи з педагогічним персоналом (4 умова) та батьками (5 умова). *Оцінний* компонент методики формувального експерименту передбачав перевірку ефективності педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими молодшими школярами.

Відповідно до основної мети дисертаційного дослідження було розроблено та апробовано **педагогічні умови** створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями, зокрема:

1. *Адаптація прийомів створення ситуації успіху до типів ставлення до успіху розумово відсталих дітей.* У процесі дослідження було адаптовано прийоми створення ситуації успіху А. Белкіна та А. Лопатіна. Зокрема, прийом “невтручання” використовувався для учнів з виразно позитивним ставленням до успіху; “холодний душ” – з зацікавленим; “подолання страху” – з недостатньо виразно позитивним; “підтримка” – з байдужим. Деякі прийоми використовувались у роботі з учнями з різними типами ставлення до успіху, проте їх реалізація здійснювалась з урахуванням особливостей цих типів. Так, прийоми “емоційний сплеск”, “лінія горизонту” використовувались для учнів з виразно позитивним та зацікавленим ставленням до успіху; “анонсування”, “авансування” – з зацікавленим, недостатньо виразно позитивним та байдужим ставленням до успіху; “емоційне поглажування”, “вірю в твій успіх” або “авансування успіху”, “стеж за нами”, “сходи” – з недостатньо виразно позитивним та байдужим ставленням до успіху. Такі прийоми, як “даю шанс”, “прихований інструктаж”, “обмін ролями”, “зараження”, “еврика”, “включення у цікаву діяльність”, “доручення посильних та відповідальних справ”, “презентація успіху” використовувались у роботі з усіма учнями.

2. *Внесення змін у форми та методи роботи з розумово відсталими учнями у навчальній діяльності з урахуванням типів ставлення до успіху.* Зміна форм та методів роботи з учнями забезпечувала реалізацію прийомів створення ситуації успіху. Зокрема, було проведено 108 уроків, з яких 55 нетрадиційних (18 – уроків-подорожей; 18 – уроків-змагань; 9 – уроків-конкурсів; 8 – уроків-обміну інформацією). У процесі проведення уроків використовувались методи формування пізнавального інтересу, зокрема: створення ситуації інтересу (цікаві факти, казки, уривки мультфільмів, цікаві завдання та задачі); дидактичні ігри. Це забезпечувало включення учнів у цікаву діяльність з метою підсилення бажання досягти успіху,

сприяло підвищенню мотивації навчання та досягнення успіху, пробудженню інтересу до змісту та процесу навчання, здійсненню цікавої презентації успіху.

Використовувались інтерактивні методи навчання (робота в парах, робота в малих групах, рольові ігри), що передбачали спільну діяльність учнів, спрямовану на досягнення успіху у навчальній діяльності.

Проводились спеціально організовані перевірка домашнього завдання та опитування учнів, зокрема: усне опитування, поєднання усного і письмового опитування, взаємоперевірка та “тихе” опитування. Їх організація та проведення створювали комфортні умови для успішної відповіді учнів, з метою подолання невпевненості та тривожності. Створення ситуації успіху також забезпечувалось наданням “особливого завдання” на самопідготовку, можливістю учнів самостійно вибрати рівень складності домашнього завдання та його диференціацією вчителем.

Було внесено зміни у систему оцінювання. Зокрема, забезпечувалось поурочне оцінювання кожного учня; використовувалась комплексна оцінка, що передбачала загальну оцінку діяльності на основі оцінювання кожного виду роботи, урахування витрачених зусиль, поєднання кількісної та якісної оцінки; відбувалась акцентуація на позитивних якостях діяльності учнів з поступовим виділенням та виправленням недоліків; використовувались перескладання оцінки, взаємоперевірка та самоконтроль.

Під час виконання практичної та самостійної роботи на уроці учням надавались різні види допомоги з урахуванням типів ставлення до успіху, яка поступово скорочувалась при переході знань та вмінь із зони найближчого в зону актуального розвитку.

3. Розробка та включення у план виховної роботи циклу виховних годин, індивідуальних та групових бесід, системи доручень, створення куточка успіху. Розроблено та включено у план виховної роботи цикл виховних годин, що проводились 1 раз на тиждень за такими тематичними розділами: “Я і світ”, “Значення навчання в житті людини”, “Оцінка – кількісний та якісний результат діяльності”, “Мій особистісний успіх”. Реалізації прийомів створення ситуації успіху відбувалась у структурі таких методів: бесіда, ситуації інтересу, ігри, аналіз життєвих ситуацій, читання та обговорення літератури та ін. Також було проведено підгрупові та індивідуальні бесіди з учнями з різними типами ставлення до успіху.

У процесі формування експерименту учням надавались постійні та тимчасові доручення. Організація постійних доручень передбачала поділ учнів на групи, який відбувався на основі інтересів, нахилів, здібностей, типу ставлення до успіху та їх індивідуально-психологічних особливостей. Були організовані такі групи: “Бібліотекарі”, “Любителі природи”, “Вартові порядку”, “Чомучки”. Кожна група вела “Зошит контролю” та у кінці тижня звітувала про свої досягнення. Крім постійних використовувались тимчасові групові та індивідуальні доручення, які передбачали вияв довіри до учнів та досягнення ними успіху.

Було створено куточок успіху з метою акцентуації уваги учнів на їх успіхах та стимулювання до досягнень. У куточку розміщувались відзнаки учнів, отримані у конкурсах, змаганнях, проводилась виставка дитячої творчості. Також у куточку

були папки досягнень учнів. В основі їх розробки було портфоліо, наповнення якого було максимально спрощеним для ефективнішого використання.

4. *Методична підготовка вчителів до створення ситуації успіху розумово відсталим учням з різними типами ставлення до успіху.* Підготовка вчителів являла собою методичну роботу з метою ознайомлення їх з особливостями створення ситуації успіху у навально-виховній роботі з розумово відсталими учнями з урахуванням типів ставлення до успіху. Вона включала семінар-практикум “Ситуація успіху у навчально-виховній діяльності”, індивідуальні бесіди та консультації, рекомендації щодо літератури для самоосвіти.

5. *Залучення батьків до створення ситуації успіху розумово відсталим учням молодших класів.* З метою залучення батьків до створення ситуації успіху розумово відсталим учням проводились індивідуальні бесіди та консультації, батьківські збори, створено батьківський куточок “Успіх моєї дитини в моїх руках”. Однією з форм роботи було запрошення батьків на різні виховні заходи.

Перевірка ефективності педагогічних умов, апробованих під час формульованого експерименту, здійснювалась за методикою констатувального експерименту. Отримані результати показали позитивні кількісні зміни в експериментальній групі. Результати представлено у табл. 2. Статистична перевірка позитивних змін в експериментальній групі (метод порівняння t-Ст'юдента) засвідчила їх достовірність ($p < 0,001$).

Таблиця 2

Типи ставлення до успіху розумово відсталих дітей у навчально-виховній діяльності (у %)

Типи ставлення до успіху	Склад досліджуваних			
	Експериментальна група		Контрольна група	
	До експ.	Після експ.	До експ.	Після експ.
Виразно позитивне	2,78	8,33	2,94	2,94
Зацікавлене	16,66	41,67	17,64	23,53
Недостатньо виразно позитивне	41,67	30,56	41,18	38,24
Байдуже	38,89	19,44	38,24	35,29

Аналіз результатів формульованого експерименту також виявив позитивні якісні зміни в експериментальній групі, порівняно з контрольною, оскільки ці учні більше усвідомлюють власні успіхи, володіють кращими знаннями про значення й сутність навчання, оцінки, умови та шляхи досягнення успіху.

Отримані результати дослідження свідчать про ефективність впроваджених педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз загальних та спеціальних психолого-педагогічних джерел засвідчив широке дослідження проблеми створення ситуації успіху у загальній педагогіці та відсутнє її цілісне педагогічне забезпечення у роботі з розумово відсталими

учнями. Недостатньо дослідженою також є проблема ставлення до успіху, що значною мірою визначає особливості діяльності учнів спрямованої на його досягнення. Це обумовило необхідність дослідження ставлення до успіху розумово відсталих учнів та педагогічних умов створення ситуації успіху.

2. Вивчення досліджуваної проблеми у практиці спеціальної школи засвідчило відсутність послідовності та систематичності створення ситуації успіху та стимулювання до його досягнення з метою формування позитивного ставлення до успіху розумово відсталих учнів. Недостатність педагогічного впливу, який би стимулював учнів до досягнення успіху, пов'язана з відсутністю планування та диференційованого підходу, спрямованого на формування позитивного ставлення до успіху, а також відсутністю знань вчителів про створення ситуації успіху.

3. Дослідження ставлення до успіху в учнів молодших класів відбувалось на основі критеріїв та показників, що визначають його сформованість. Розроблена методика дозволила визначити особливості та виділити типи ставлення до успіху (виразно позитивне, зацікавлене, недостатньо виразно позитивне та байдуже). Результати дослідження засвідчили, що у розумово відсталих учнів переважає недостатньо виразно позитивне (42,14%) та байдуже ставлення до успіху (37,14%). Лише у 2,86% розумово відсталих учнів було виявлено виразно позитивне та у 17,86% зацікавлене ставлення до успіху. Це свідчить про переважання у них мотивів уникнення невдачі та недостатню активність у досягненні успіху. Учні з нормальним розвитком навпаки показали кращу сформованість бажання досягти успіху та характеризуються в цілому переважанням мотивів його досягнення. Виразно позитивне ставлення до успіху у них було виявлено у 38,09% учнів, зацікавлене – у 29,37%, недостатньо виразно позитивне – у 24,60%, байдуже – лише у 7,94%. Встановлено, що на формування ставлення до успіху розумово відсталих учнів негативно впливають особливості інтелектуального розвитку. Отримані результати обумовили розробку та впровадження педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями з метою формування позитивного ставлення до успіху.

4. Розроблено педагогічні умови створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими учнями молодших класів: адаптація прийомів створення ситуації успіху до типів ставлення до успіху розумово відсталих дітей; внесення змін у форми та методи роботи з учнями у навчальній діяльності з урахуванням типів ставлення до успіху (проведення нетрадиційних уроків, використання методів формування пізнавального інтересу, використання інтерактивних методів навчання, урізноманітнення форм перевірки домашнього завдання та опитування, внесення змін у систему оцінювання, надання диференційованої допомоги розумово відсталим учням під час уроку); розробка та включення у план виховної роботи класу циклу виховних годин, індивідуальних та групових бесід, системи доручень, створення куточка успіху; методична підготовка вчителів до створення ситуації успіху розумово відсталим учням з різними типами ставлення до успіху; залучення батьків до створення ситуації успіху розумово відсталим учням молодших класів.

5. Ефективність педагогічних умов створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями була перевірена експериментально.

Аналіз контрольного зрізу результатів дослідження показав, що в експериментальній групі зросла кількість учнів з виразно позитивним та зацікавленим ставленням до успіху (8,33% і 41,67% досліджуваних відповідно), порівняно з контрольною групою (2,94% і 23,53% досліджуваних відповідно). Важливі позитивні зміни відбулись в експериментальній групі щодо зменшення кількості учнів з байдужим ставленням до успіху (19,44%), на відміну від контрольної, де значних змін не виявлено (35,29%). Результати дослідження довели ефективність розроблених та впроваджених педагогічних умов створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими учнями молодших класів. Їх реалізація сприяла формуванню у них бажання досягати успіху, а також підвищенню рівня активності, успішності та самореалізації у навчально-виховній діяльності.

Дисертаційне дослідження не охоплює всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні особливостей створення ситуації успіху у роботі з дошкільниками та учнями старших класів з розумовою відсталістю, розробці методичних рекомендацій для педагогів та батьків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчально-методичні праці

1. Створення ситуації успіху у роботі з розумово відсталими учнями в умовах інклюзивного навчання // Інклюзивна освіта : теорія і практика : навч.-метод. посібник / [кол. авторів ; за заг. ред. С. П. Миронової]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – С. 96–105.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Докучина Т. О. Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіху / Т. О. Докучина // Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2011. – Вип. 8. – С. 32–37.

3. Докучина Т. О. Дослідження ставлення розумово відсталих учнів до оцінки / Т. О. Докучина // зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2011. – Вип. XVII. – Ч. 2. – С. 72–80.

4. Докучина Т. О. Дослідження мотивації досягнення успіху у навчанні розумово відсталих учнів молодших класів / Т. О. Докучина // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – № 23 (234). – С. 20–25.

5. Докучина Т. О. Дослідження мотивації досягнення успіху розумово відсталих учнів молодших класів у навчально-виховній діяльності / Т. О. Докучина // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 22. – С. 326–330.

6. Докучина Т. О. Результати дослідження мотивації досягнення успіху розумово відсталих учнів молодших класів у навчально-виховній діяльності / Т. О. Докучина // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – № 23. – С. 69–72.

Статті у закордонних періодичних виданнях:

7. Докучина Т. А. Отношение к успеху в учебно-воспитательной деятельности умственно отсталых учащихся младших классов / Т. А. Докучина // Школа будущего. – 2013. – № 3. – С. 91–97.

8. Докучина Т. А. Формирование познавательных интересов умственно отсталых учеников как условие создания ситуации успеха / Т. А. Докучина // Ключови въпроси в съвременната наука : материали за 9-а международна научна практична конференция “Педагогически наука”. – София : “Бял ГРАД-БГ” ООД. – 2013. – Т. 22. – С. 39–42.

Публикації у інших виданнях:

9. Докучина Т. О. Теоретичні аспекти формування мотивації навчання у розумово відсталих учнів / Т. О. Докучина // Инклюзивное образование на современном этапе становления школы инновационного типа : мат-лы всеукр. науч.-практ. конф. (с участием зарубежных ученых) / под. общ. ред. А. Н. Ляшенко. – Симферополь, 2011. – С. 102–106

10. Докучина Т. О. Урахування особливостей розвитку розумово відсталих учнів як умова створення ситуації успіху / Т. О. Докучина // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О. В. Гаврилова, В. І. Співака. – Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2011. – Вип. 3. – С. 70–74.

11. Докучина Т. О. До проблеми використання методів стимулювання у навчанні розумово відсталих школярів / Т. О. Докучина // Зб. наук. праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – Вип. 3. – С. 139–140.

12. Докучина Т. О. Залежність успішності від мотивації навчання розумово відсталих школярів / Т. О. Докучина // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками наук. конф. викладачів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Вип. 10 : у 3 т. – Т. 2. – С. 96–97.

АНОТАЦІЇ

Докучина Т. О. Створення ситуації успіху в навчально-виховній роботі з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2013.

Дисертаційна робота присвячена проблемі створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів з метою формування позитивного ставлення до успіху.

У дисертації проаналізовано стан проблеми у загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі, з'ясовано актуальність та недостатність дослідження у корекційній педагогіці. Здійснено теоретичний аналіз методів стимулювання до досягнення успіху у навчально-виховній діяльності, поняття успіху, ситуації успіху, визначено поняття ставлення до успіху та чинники, що впливають на його формування, а також особливості стимулювання розумово відсталих учнів до досягнення успіху у навчально-виховній діяльності.

Визначено критерії, показники та типи ставлення до успіху розумово відсталих учнів молодших класів. Визначено стан проблеми у практиці спеціальної школи, що показав відсутність цілісного педагогічного впливу на учнів з метою стимулювання до досягнення успіху.

Розроблено та апробовано педагогічні умови створення ситуації успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів. Аналіз проведеного дослідження підтвердив результативність педагогічних умов створення ситуації успіху з метою формування позитивного ставлення до успіху у навчально-виховній роботі з розумово відсталими учнями молодших класів.

Ключові слова: успіх, ситуація успіху, методи стимулювання, ставлення до успіху, педагогічні умови, розумово відсталі учні молодших класів

Докучина Т. А. Создание ситуации успеха в учебно-воспитательной работе с умственно отсталыми детьми младшего школьного возраста. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.03 – коррекционная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2013.

Диссертационная работа посвящена проблеме создания ситуации успеха в учебно-воспитательной деятельности умственно отсталых учащихся младших классов с целью формирования положительного отношения к успеху.

В диссертации проанализировано состояние проблемы в общей и специальной психолого-педагогической литературе, выяснено актуальность и недостаточность ее исследования в коррекционной педагогике. Осуществлен теоретический анализ методов стимулирования к достижению успеха в учебно-воспитательной деятельности, понятия успеха, ситуации успеха, отношение к успеху. Определены факторы, влияющие на формирование отношения к успеху, а также особенности стимулирования умственно отсталых учащихся к достижению успеха в учебно-воспитательной деятельности.

На констатирующем этапе исследования изучалось отношение к успеху учащихся младших классов на основе критерий и показателей, определяющих его сформированность. Разработанная методика позволила определить особенности и выделить типы отношения к успеху (выразительно положительное, заинтересованное, недостаточно выразительно положительное, равнодушное).

Результаты исследования показали, что у умственно отсталых учащихся преобладают недостаточно выразительно положительное и равнодушное отношение к успеху, в отличие от учащихся с нормальным интеллектуальным развитием, у которых преобладают выразительно положительное и заинтересованное отношения к успеху. Изучено состояние проблемы создания ситуации успеха и стимулирования умственно отсталых детей в практике специальной школы, выявлено отсутствие целостного педагогического воздействия на учащихся с целью стимулирования к достижению успеха, а также дифференцированного и индивидуального подхода к формированию у них положительного отношения к успеху в учебно-воспитательной деятельности.

Результаты констатирующего этапа исследования показали необходимость проведения специальной работы по формированию положительного отношения к успеху умственно отсталых учащихся младших классов, что обусловило разработку и внедрение в практику вспомогательных школ педагогических условий создания ситуации успеха в учебно-воспитательном процессе.

Методика формирующего эксперимента состояла из целевого, содержательного, процессуального и оценочного компонентов, которые отображали этапы ее проведения. В соответствии с главной целью диссертационного исследования были разработаны и экспериментально апробированы педагогические условия создания ситуации успеха для умственно отсталых учащихся младших классов: адаптация приемов создания ситуации успеха к типам отношения к успеху умственно отсталых детей; внесение изменений в формы и методы работы с учащимися в учебной деятельности с учетом типов отношения к успеху (проведение нетрадиционных уроков, использование методов формирования познавательного интереса и интерактивных методов обучения, разнообразие форм проверки домашнего задания и опроса, внесение изменений в систему оценивания, предоставление дифференцированной помощи ученикам во время урока); разработка и включение в план воспитательной работы класса цикла воспитательных часов, индивидуальных и групповых бесед, системы поручений, создание уголка успеха; методическая подготовка учителей к созданию ситуации успеха умственно отсталым ученикам с различными типами отношения к успеху; привлечение родителей к созданию ситуации успеха умственно отсталым ученикам младших классов.

Анализ результатов формирующего эксперимента показал выразительно положительные изменения в экспериментальной группе в сравнении с контрольной. Полученные результаты подтвердили эффективность реализации в практике работы вспомогательных школ педагогических условий создания ситуации успеха в учебно-воспитательной работе с умственно отсталыми учащимися младших классов с целью формирования положительного отношения к успеху.

Ключевые слова: успех, ситуация успеха, методы стимулирования, отношение к успеху, педагогические условия, умственно отсталые учащиеся младших классов

Dokuchyna T. O. Creating situation of success in the educational work with mentally retarded children of primary school age. – Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.03 – correctional pedagogics. – National Pedagogical University of M. P. Dragomanov. – Kyiv, 2013.

The thesis is devoted to creating situations of success in educational activities of mentally retarded pupils of junior classes in order to form a positive attitude to the success.

The thesis contains an analysis of general and special psychological and pedagogical literature of research problem, elucidated relevance and insufficiency research in correctional education. Criteria, indicators and types of attitude to the success of mentally retarded pupils of junior classes have been determined. The thesis determines the state of a problem in practice of special school and showed the absence of a holistic educational impact on pupils in order to stimulate to the achievements of success. In the process of forming experiment were developed and tested pedagogical conditions of creating a situation of success. Analysis of the research has confirmed effectiveness of pedagogical conditions of creating a situation of success for creating a positive attitude to success in educational work with mentally retarded pupils of junior classes.

Keywords: success, the situation of success, methods of stimulation, attitude to the success, pedagogical conditions of creating a situation of success, mentally retarded pupils of junior classes.